

LOPPURAPORTTI

Keskisuomalainen vammaispalveluiden toimintamalli 2004 -2005

Marja-Leena Saarinen
Projektinjohtaja
1.3.2006

Hakija

Jyväskylän maalaiskunta

Puistokatu 35
40200 JYVÄSKYLÄ

Toimija

Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus

Projektipäällikkö Marja-Leena Saarinen

Matarankatu 4

PL 35

400014 Jyväskylän yliopisto

marja-leena.saarinen@koske.jyu.fi

KESKISUOMALAINEN VAMMAISPALVELUIDEN TOIMINTAMALLI	4
1. YHTEENVETO	4
2. HANKKEEN HAKIJA JA MUUT OSALLISTUVAT TAHOT.....	5
2.1 HANKKEEN KOKONAISKUSTANNUKSET JA KESTO	5
3. HANKKEEN TAVOITTEET	5
3.1 TAVOITTEIDEN TOTEUTTAMISEN UUDET VÄLINEET	6
4. HANKKEEN OHJAUS.....	7
4.1 OHJAUSRYHMÄ.....	7
4.2 ASIANTUNTIJARYHMÄ	8
4.3 KESKUSTELUFOORUMIT JA MÄÄRÄAIKAISET TYÖRYHMÄT	10
5. HAJAUTETTUA TOIMINTAMALLIA TUKEVAT SELVITYKSET	11
5.1 SELVITYSMIES E. PAARAN ESITYS	11
5.2 PÄRNÄSEN KUNTAKYSELY	12
5.3 EFEKTIAN KONSULTTISELVITYS	13
5.4 KEHITYSVAMMALIITON KONSULTTISELVITYS	15
6. SUOJARINTEEN PALVELURAKENNEMUUTOKSEN PERIAATTEITA ...	16
6.1 TAVOITEAIKATAULU JA SIINÄ PYSYMINEN	18
7. LÄHIPALVELUJEN KEHITYS	20
7.1 ASUMISPALVELUT	20
7.2 MAAKUNNAN LÄHIPALVELUT JA PALVELUSUUNNITELMAT.....	21
7.3 UUSIA LÄHIPALVELUHANKKEITA JA HAASTEITA.....	23
7.4 VAMMAISALAN TYÖNTEKIJÖIDEN VERKOSTOITUNUT YHTEISTYÖ	23
7.5 TYÖNTEKIJÖIDEN SAATAVUUS VAMMAISPALVELUIHIN	24
8. OHJAUS- JA NEUVONTAPALVELU	24
8.1 PALVELUA TILAAJA -TUOTTAJAMALLILLA	25
8.2 VERKKOPALVELUT (EKONSULTAATIO)	26
9. TIEDOTUSTOIMINTA	27

KESKISUOMALAINEN VAMMAISPALVELUIDEN TOIMINTAMALLI 2004 - 2005

1. YHTEENVETO

Keskisuomalainen vammaispalveluiden toimintamalli 2004-2005 hankkeelle asetetut tavoitteet ovat toteutuneet.

Keski-Suomessa toteutetaan erityishuollon hajautettu malli ja kehitetään maakunnan erityisosaamista sen tueksi. Toimintamallihanke etenee selvitysmies Erkki Paaran vuonna 2003 tekemän esityksen mukaisesti.

Keski-Suomen kunnat ovat kehittäneet lähipalvelujaan koko viime vuosikymmenen. Lähipalveluja on toteutettu perustamalla palvelukoteja ja kehittämällä seudullisia ja alueellisia vaikeavammaisten kuntoutusneuvoloiden toimintaa. Keski-Suomen vammaispalvelusäätiö on vammaispalveluiden tuottajana tukemassa hajautetun mallin etenemistä kuntien kumppanina ja palvelujen rakentajana. Julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin kumppanuuden avulla voidaan kehittää pitkäjännitteistä yhteistyötä.

Lähipalvelujen kehittämisessä maakunta valmistautuu uuteen vammaislakiin, jonka ennakoidaan tulevan voimaan vuonna 2008.

Toimintamallihankkeen 2003–2004 ja toimintamallihankkeen 2004 -2005 avulla on valmisteltu Suojarinteen kuntayhtymän laitospalveluiden siirtämistä kuntiin ja Keski-Suomen vammaispalvelusäätiölle niin, että palveluista kehitetään mahdollisuuksien mukaan asumisen avopalveluita. Suojarinteen yhtymävaltuusto on linjannut suunnitelmat, joiden mukaan Suojarinteen toiminnat hajautuvat kuntiin ja Keski-Suomen vammaispalvelusäätiölle. Siirtymäkausi on 2004 – 2006.

Vuonna 2005 vammaispalvelusäätiö ja Suojarinteen kuntayhtymä laativat kokonaisuudelle siirtymäaikataulun. Siirtymävaihe aloitettiin yhteistyössä asukkaiden kotikuntien ja kuntayhtymän henkilöstön kanssa. Yhteisenä tavoitteena on, että 31.12.2006 Suojarinteen ydinpalvelut ovat Keski-Suomen vammaispalvelusäätiön toimintana.

Hajautetun mallin tueksi vammaispalvelusäätiö aloitti syksyllä 2005 Ohjaus- ja neuvontapalvelu -projektin. Projektin tavoitteena on kehittää palvelu maakunnan vammaispalvelun erityisosaamisen ja sen välittämisen turvaamiseksi. Projekti on 4-vuotinen ja se sai Raha-automaattiyhdistyksen tuen.

Vuosina 2003 – 2005 toteutettujen hankkeiden etenemistä oli toteuttanut hankkeen ohjausryhmä ja asiantuntijaryhmä, jotka molemmat koostuivat maakunnallisista toimijoista sekä seudullisista sosiaali- ja terveystoimen edustajista. Ohjausryhmän merkitys aloitteiden tekijänä, vaikuttajana, vauhdittajana ja muutosprosessin toteuttajana on ollut keskeinen.

2. HANKKEEN HAKIJA JA MUUT OSALLISTUVAT TAHOT

Hankkeen hakija

Jyväskylän maalaiskunta yhteensä 75 000 € vuosina 2004 ja 2005

Muut toimijat

Jyväskylän kaupunki yhteensä 75 000 € vuosina 2004 ja 2005

Jämsän kaupunki yhteensä 50 000 € vuosina 2004 ja 2005

Kumppanitoimijat

Suojarinteen kuntayhtymä

Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus

Keski-Suomen vammaispalvelusäätö

Keski-Suomen liitto

Sairaanhoitopiiri

Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Jyväskylän yliopisto

Hankkeen toteuttaja

Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus

Vastuhenkilö sosiaalijohtaja Risto Kortelainen

Kontaktihenkilö kuntoutusohjaaja Aulikki Pärnänen

Hankkeen projektipäällikkö Marja-Leena Saarinen

2.1 Hankkeen kokonaiskustannukset ja kesto

Hankkeen kokonaiskustannukset ovat 200.000 €. Hanke toteutettiin vuosina 1.6.2004 ja 31.10.2005. Hankkeen loppuraportti, selvitys valtionavun mak-
satusta varten sekä tilinpäätös kokonaiskustannuksista on jätetty Länsi-
Suomen lääninhallitukselle.

3. HANKKEEN TAVOITTEET

Keskisuomalainen vammaispalveluiden toimintamalli -hankkeen tavoitteena on luoda keskisuomalaisia vammaisia, heidän perheitään sekä alan työntekijöitä ja muita toimijoita palveleva toimintamalli, joka turvaa joustavat, asiakaslähtöiset ja ulospäin suuntautuneet vammaishuollon erityispalvelut.

Tehtävänä on myös turvata laatu hyödyntämällä maakunnassa jo olevaa osaamista ja tutkimusta sekä lisäämällä eri toimijoiden yhteistyötä. Hankkeen erityisenä tavoitteena on selvittää kehitysvammaisten palveluasumisen ja hoidon toteuttamistapa maakunnassa.

Hankkeen rakenteelliset tavoitteet

1. Suojarinteen kuntayhtymän palvelukeskuksen palvelut hajautetaan seudullisiksi palveluiksi viiden vuoden kuluessa.

Tavoite toteutuu

- asiakastyössä yksilöllisissä palvelusuunnitelmissa
 - verkostotyössä erityisosaamisen seudullistamisessa ja asumis-palvelujen sekä kotiin annettavien palvelujen järjestämisessä.
2. Sopimus pohjaisen ja konkreettisen yhteistyön kehittäminen ja luominen usean eri toimijan kesken: seutukunnat, kuntayhtymä ja kolmas sektori.
 - seutukuntien hankkeiden kuvaus ja hyvät uudet käytännöt
 - työntekijöiden keskinäisen tiedonvaihdon ja osaamisen ylläpitämisen menetelmät.
 3. Konkreettisen yhteistyön ja palveluohjauksen luominen julkisiin palvelujärjestelmiin:
 - paikallinen sosiaali- ja terveystoimi
 - Kansaneläkelaitoksen paikallistoimistot
 - Keskussairaaloiden lääkinnällinen kuntoutus
 - yksityiset sosiaali- ja terveystoimien tuottajat.
 4. Erityisosaamisen luominen maakunnan tarpeisiin ja valtakunnan tarpeisiin. Erityisosaaminen sisältäisi seuraavia toiminnan alueita:
 - kehitysvammaisten diagnostiikka ja kuntoutus
 - tulkikeskus (viittomakieli ja puhevammaisten tulkinta)
 - psykiatrisen konsultaatio
 - autististen ja asperger -henkilöiden ja heidän työntekijöiden tuki
 - ei kenenkään - asiakkaat joiden palvelujen tarve on yksilöllistä.

3.1 Tavoitteiden toteuttamisen uudet välineet

Hankkeen aikana julkisen palvelujärjestelmän ja kolmannen sektorin välistä vastuuta ja työnjakoa on kehitetty tietoisella työllä. Vuonna 2003 maakuntaan perustettiin Keski-Suomen vammaispuolustaja, joka omalta osaltaan on uutena toimijana toteuttanut hajautettua toimintamallia.

Yhteistyössä maakunnan kunnat ja vammaispuolustaja sitoutuivat edistämään vammaisen kansalaisen hyvinvointia yhteistyössä.

- erityispuolustusta tarvitsevan henkilön elämäntilanteessa ja
- vammaispuolustajaa käyttävän asiakasryhmän hyvinvoinnin ja turvautumisen lisäämisessä.

Yhteistyömuodot ja sopimusten luominen perustuvat kuntien, seutukuntien ja alueellisiin tarpeisiin. Palvelujen uudistamisessa on ollut ajankohtaista erityispuolustajien kuntayhtymän keskitettyjen palvelujen purkautuminen seudullisiksi palveluiksi.

Hankkeen avulla luotiin maakuntaan ratkaisumalli, jonka mukaan valmistaudutaan uuteen vammaislakiin, joka tulee voimaan 2008. Tämä näkökulma merkitsee sitä, että hankkeen tavoitteet kohdennettiin kehitysvammaisten lisäksi myös muihin erityistä ohjausta ja tukea tarvitseviin henkilöihin.

Instrumentiksi erityistä ohjausta ja tukea tarvitsevien henkilöiden palvelujen kehittämiseen saatiin Ray:n projekti. Tällä projektirahoituksella luodaan maakunnallinen Ohjaus- ja neuvontapalvelu, jonka tehtävänä on koota erityisasiantuntijuutta maakunnan vammaisten ja kuntien käyttöön. Ohjaus- ja neuvontapalvelun välittäjänä toimii Keski-Suomen vammaispalvelusäätiö¹.

4. HANKKEEN OHJAUS

Keskisuomalainen vammaispalveluiden toimintamalli –hanke toteutti maakunnassa tunnustettua tavoitetta, jonka mukaan erityishuollon palvelut toteutetaan lähipalveluna. Tavoite sisältää Suojarinne kuntayhtymän² ydintoiminnan purkamisen seudullisiksi palveluiksi sekä erityisosaamisen kehittämisen.

Hanke eteni hankkeelle nimetyn ohjausryhmän ja asiantuntijaryhmän työn kautta. Molemmat ryhmät koostuivat maakunnallisista toimijoista sekä seudullisista sosiaali- ja terveystoimen edustajista. Ohjausryhmän ja asiantuntijaryhmän merkitys aloitteiden tekijänä, vaikuttajana, vauhdittajana ja muutosprosessin toteuttajana on ollut keskeinen.

4.1 Ohjausryhmä

Ohjausryhmän tehtävänä on ollut edistää hajautettua mallia ja saattaa neuvottelut alkuun sekä seurata neuvottelujen edistymistä. Mallin kehittämistyö on sisältänyt mm. päätöksiä selvitysten tekemisestä ja niiden sisällön toteuttamisesta toimintaympäristössä.

Ohjausryhmä toimi hajauttamisen konkreettisena tukena. Lisäksi jokainen ohjausryhmän jäsen edistää hajautetun mallin toteutumista omassa seutukunnassaan. Ohjausryhmän jäsenet koostuivat kuntien, kuntayhtymän, kolmannen sektorin edustajista. Ohjausryhmän puheenjohtajan toimi sosiaalijohtaja Risto Kortelainen Jyväskylän maalaiskunnasta.

Ohjausryhmän jäsenet:

Kortelainen Risto sosiaalijohtaja	Jyväskylän mlk, puheenjohtaja
Heikkilä Marja johtaja	Koske
Ingervo Olli puheenjohtaja	K-S kehitysvammaisten tuki ry
Kriivarinmäki Arja-Leena sosiaalijohtaja	Suolahden kaupunki
Möttönen Sakari kehitysjohtaja	Jyväskylän kaupunki

¹ www.ksvs.fi

² www.suojarinne.fi

Pakkanen Lauri sosiaalijohtaja	Toivakan kunta
Parviainen Seija vammaispalvelun johtaja	Jyväskylän kaupunki
Paunonen Kari sosiaalijohtaja	Jämsän kaupunki
Pitkänen Paavo hallintojohtaja	Suojarinteen kuntayhtymä
Suominen Marjatta sosiaalijohtaja	Kinnulan kunta
Vanhanen Riitta sosiaalijohtaja	Keuruun kaupunki
Väätäinen Markku johtaja	Vammaistutkimussäätiö
Saarinen Marja-Leena projektipäällikkö	Koske, sihteeri

4.2 Asiantuntijaryhmä

Hankkeen asiantuntijaryhmä on käsitellyt kokouksissaan kehitys-vammahuollon uuteen toimintamalliin liittyviä sisällöllisiä asioita. Keskeisimpiä kehittämisen aiheita ovat olleet:

- Vammaispalvelulain ja kehitysvammaisen uudistuminen ja voimassa olevien lakien soveltaminen.
- Asumispalvelut maakunnassa, tarpeet, seudullisuus ja profiloituminen
- Vammaispalveluiden saatavuus (esim. tulkkipalvelut)
- Ohjaus- ja neuvontapalveluihin / erityispalveluihin suuntautuvat odotukset ja tarpeet eri seutukunnissa

Asiantuntijatyöryhmä on toiminut itseohjautuvasti ja uudistanut kokoonpano-
aan. Ryhmä koostuu kuntaedustajista. Erityispalveluiden kehittämisen prosessityössä asiantuntijaryhmän edustus laajeni myös kolmannen sektorin ja käyttäjäkunnan edustajilla. Asiantuntijatyöryhmän puheenjohtajana toimi vammais-
palvelun johtaja Seija Parviainen Jyväskylän kaupungista.

Asiantuntijatyöryhmän jäsenet:

Parviainen Seija vammaispalvelun johtaja	Jyväskylän kaupunki
Heikkilä Marja johtaja	Koske
Hiltunen Marja sosiaalityöntekijä	Suojarinteen kuntayhtymä
Koskela Merja Palvelukodin johtaja	Saarijärven kaupunki
Lahti Ulla palveluohjaaja	Jämsänkosken kaupunki

Pärnänen Aulikki kuntoutusohjaaja	Jyväskylän maalaiskunta
Renko Tiina kuntoutusohjaaja	Joutsan kunta
Vepsä Hilikka vanhustyön johtaja	Äänekosken kaupunki
Välimäki Tuulikki kuntoutus- ja toiminnanohjaaja	Keuruun kaupunki
Saarinen Marja-Leena projektipäällikkö	K-S vammaispalvelusäätiö

Uudistettu asiantuntijaryhmä 2004

Parviainen Seija vammaispalveluiden johtaja	Jyväskylä, pj
Korhonen Hannu vammaispalveluiden johtaja	Joutsa
Lehtinen Armi vammaispalveluiden johtaja	Jämsä
Liimatainen Marja avopalveluohjaaja	Saarijärvi
Niinivirta Mari sosiaalityöntekijä	Suojarinteen kuntayhtymä
Pärnänen Aulikki kuntoutusohjaaja	Jyväskylän maalaiskunta
Strandman Saira vammaishuollon ohjaaja	Viitasaari
Vesämäki Mirva vammaispalveluiden sosiaalityöntekijä	Äänekoski
Välimäki Tuulikki kuntoutus- ja toiminnanohjaaja	Keuruu
Saarinen Marja-Leena projektipäällikkö	Koske, sihteeri

Asiantuntijaryhmän työskentelyn laajennettu kokoonpano sisälsi myös seuraavat edustukset:

Hölttä Kirsi Lääkäri	Suojarinteen kuntayhtymä
Ingervo Olli Puheenjohtaja	K-S Kehitysvammaisten tukipiiri
Mehtäläinen Helena Eryityiskasvatuksen ja vammaistyön yliopettaja	Jyväskylän ammattikorkeakoulu
Riihimäki Jouni Kuntoutuskeskuksen johtaja	Suomen Kuurosokeat
Soikkeli Juha Yhdistyksen sihteeri	Keski-Suomen CP –yhdistys

4.3 Keskustelufoorumit ja määräaikaiset työryhmät

Keskisuomalainen vammaispalveluiden toimintamalli –hanke toteuttaminen edellytti ja edellyttää monin toimijoiden jatkuvaa yhteistyötä sekä tietoisuutta prosessin kulusta.

Toimintamallihankkeen tavoitetta Suojarinteen hajauttamisesta ja lähipalveluiden kehittämisestä on ollut esillä maakunnan sosiaalijohdon kokouksissa vuosittain ja kuntajohtajien kokouksessa 2005. Lisäksi hanketta on käsitelty Sosiaalialan hankkeen aluejohtoryhmän kokouksissa.

Hajautetun mallin kehittämisestä on keskusteltu säännöllisesti myös Kosken vammaispalvelun toimialan eri vaikuttajatahoista koostuvassa työryhmässä³. Kosken vuotuiset maakunnalliset kuntoutusohjaajien, erityishuollon ja vammaispalvelun sosiaalityön työkokoukset ovat olleet ensiarvoisen tärkeitä yhteistyöfoorumeja seudullisten hajauttamisen vahvistamisessa ja seudullisten palvelujen kehittämistyössä.

Yhteistyötä varten hankkeen aikana toteutettiin erilaisia keskustelufoorumeita sekä perustettiin määräaikaisia työryhmiä. Erityisesti Suojarinteen ydintoimintojen siirtäminen Keski-Suomen vammaispalvelusäätiölle edellytti tiivistä tavoitteenkeskustelua ja aikatauluttamista.

Kuntayhtymän hallituksen ja Vammaispalvelusäätiön hallituksen työryhmä kokoontui useita kertoja vuosina 2003 ja 2004. Näissä kokouksissa luotiin perusta siirtymäjaksolle 2004 – 2006.

Yksityiskohtaisempia suunnitelmia varten perustettiin hallitusten edustajista muodostettu **Kuntayhtymän ja Vammaispalvelusäätiön koordinaatiotyöryhmä**. Tämä työryhmä on kokoontunut tiheästi vuosina 2005 – 2006 ja jatkaa edelleen työtään vuoden 2006 loppuun. Työryhmän tehtävänä on valmistaa asiat molempien toimijoiden hallitusten päätöksentekoa varten. Työryhmän tehtävänä on luoda konkreettista aikataulua ja huolehtia siitä, että kuntayhtymän siirtymäjaksolle asettamat ehdot täyttyvät. Ehdot koskevat asiakkaan asemaa, työntekijöiden asemaa ja erityisasiantuntemuksen kehittämistä.

Koordinaatiotyöryhmän jäsenet:

Olli Ingervo, hallituksen varapuheenjohtaja
Keski-Suomen vammaispalvelusäätiö
Timo Koivisto, hallituksen varapuheenjohtaja
Suojarinteen kuntayhtymä
Risto Kortelainen, hallituksen puheenjohtaja
Keski-Suomen vammaispalvelusäätiö

³ www.koske.fi

Arto Kuntsi, johtaja
 Keski-Suomen vammaispalvelusäätiö
 Pertti Parkkonen, hallituksen puheenjohtaja
 Suojarinteen kuntayhtymä
 Paavo Pitkänen, hallintojohtaja
 Suojarinteen kuntayhtymä
 Marja-Leena Saarinen, toimitusjohtaja
 Keski-Suomen vammaispalvelusäätiö

5. HAJAUTETTUA TOIMINTAMALLIA TUKEVAT SELVITYKSET

Toimintamallihankkeen ohjausryhmän ja asiantuntijaryhmän kehittämistyön lähtökohtana ovat olleet selvitykset tulevaisuuden palvelujen sisältöjen mallintamisesta ja asiakaslähtöisistä tarveselvityksistä.

5.1 Selvitysmies E. Paaran esitys

Hankkeen tärkein tavoite oli selvittää kehitysvammaisten palveluasumisen ja hoidon toteuttamistavan maakunnassa. Tätä tavoitetta on toteutettu tilaamalla selvitystyö kehitysvammaispalvelujen asiantuntijalta Vaalijalan kuntayhtymän erityishuoltopiirin johtajalta, sosiaalineuvos Erkki Paaralta⁴. Hän teki vuonna 2003 esityksen erityishuollon hajautetusta mallista, jossa palvelut ovat lähellä asiakasta.

Selvitysmiehen työ avasi keskustelun maakunnan päättäjien kesken. Päättäjiä ovat keskisuomalaiset kunnat, Suojarinteen kuntayhtymä, Keski-Suomen vammaispalvelusäätiö ja Keski-Suomen sairaanhoitopiiri. Maakunnallista hyvää keskustelu- ja toimintakulttuuria luonnehtii seudullisuus, joka on hyvä pohja yhteistyölle.

Toimintamallin muutos koskee keskisuomalaisia kehitysvammaisia, heidän perheitään, omaisiaan ja kehitysvamma-alan työntekijöitä. Maakunnan erityishuollon palvelurakenne uudistuu. Kehittäminen edellyttää päättäjiltä maakunnallista yhteistyötä ja määrätietoista tahtoa.

Tässä mallissa korostetaan asiakkaan näkökulmaa ja tarpeita. Ne ovat kehittämisen keskiössä. Mallissa on huomioitu myös taloudelliset tekijät, erityisosaamisen kehittäminen ja maakunnallinen omaleimaisuus:

”Näkemykseni on, että maakunnan tulisi määrätietoisesti valita erityishuollon hajautettu malli. Ensin on kaikkien osapuolten päästävä yhteisiin linjanvetoihin palvelujen tavoitetilasta. Sen jälkeen on sovittava hallinnoinnista ja vastuiden jakamisesta.” (E. Paara)

⁴ Paara, E. 2003. Keski-Suomen erityishuolto. Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Jyväskylä

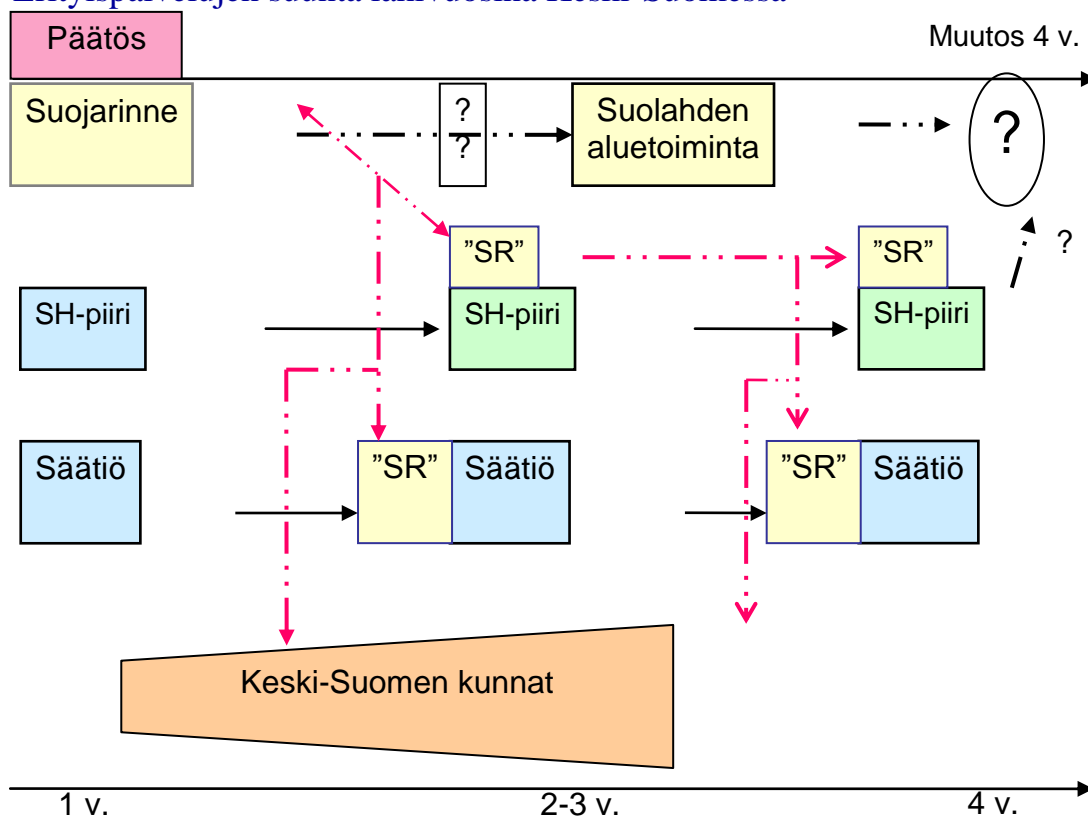
Erkki Paara korostaa selvityksessään myös sisältöjen kehittämistä:

"Hajautettuun malliin voidaan siirtyä asteittain muutaman vuoden kuluessa. Tämä edellyttää 4-5 uuden alueellisen yövalvotun palvelukodin ja niihin liittyvän kuntoutus- ja päivätoiminnan rakentamista. Palveluissa tarvittavaa erityysosaamista tulee kehittää. Ratkaisu tarvitsee tuekseen keskitettyjä palveluja kuten kuntoutusneuvolan palvelut, joiden tulee ulottua kaikkiin Keski-Suomen kuntiin."

Paaran selvityksessä toimijoita olivat kunnat, Keski-Suomen vammaispalvelusäätiö ja Keski-Suomen sairaanhoitopiiri. Suojarinteen Kuntayhtymän, Suolahden kaupungin, Keski-Suomen sairaanhoitopiirin ja Keski-Suomen vammaispalvelusäätiö. Paaran esitystä tarkasteltiin kaikkien toimijoiden kesken. Neuvottelujen alkuvaiheessa 14.1.2004 todettiin, että sairaanhoitopiiri ei ole mukana hajauttamisen kehittämisessä. Neuvotteluja jatkettiin Kuntayhtymän ja Vammaispalvelusäätiön kesken.

Paara 2003: TIEKARTTA

Erityispalvelujen suunta lähivuosina Keski-Suomessa

5.2 Pärnäsén kuntakysely

Paaran esitys saa tukea toisesta selvityksestä, johon ovat osallistuneet kaikkien maakunnan kuntien sosiaalitoimet. Selvityksen tekijä on Jyväskylän maa-

laiskunnan kuntoutusohjaaja Aulikki Pärnänen⁵. Tuloksista nousee esiin kolme asiaa:

1. *Palveluissa tarvitaan asiakassuuntautunutta ja asiakkaan arkiympäristöön jalkautunutta erityisasiantuntemusta.*
2. *Keski-Suomessa on selkeä tarve pienille seudullisille palvelukodeille, joista osa olisi erikoistunut esimerkiksi autistisille henkilöille.*
3. *Kehitysvamma-alan ammattilaiset haluavat verkostoitua. Verkostoituminen vahvistaa seudullista erityisosaamista ja tukee kuntien välistä yhteistyötä.*

Kuntien haastattelusta käy ilmi, että useammalla kunnalla on olemassa selkeitä suunnitelmia asiakkaidensa laitoshoidosta pois muuttamiselle. Kuntien tekemät muuttosuunnitelmat koskevat lähes 30:tä tällä hetkellä laitoshoidossa olevaa kehitysvammaista. Joidenkin asiakkaiden muutto on suunniteltu toteutuvaksi tämän vuoden 2003 aikana. Muiden asiakkaiden muutto on ajoitettu vuosien 2004–2006 väliselle ajalle. Kuntien näkemys on, että vielä useamman laitoshoidon jäävän asukkaan muutto voitaisiin toteuttaa, mikäli tarjolla olisi muita asumisvaihtoehtoja kuin nykyinen laitoshoido.

Maakunnassa on selkeä tarve seudullisille asumisyksiköille ja palvelukodeille, joista osan toiminta olisi erikoistunutta ja suunnattu esim. autistisille henkilöille.

Sekä kuntien että Suojarinteen palvelukeskuksen näkemys tulevaisuuden laitoshoidon tarpeista on samansuuntainen. Kunnilla ei pääsääntöisesti ole tarvetta pitkäaikaiseen laitoshoidon kehitysvammaisten asiakkaidensa osalta. Niiden yksittäisten asiakkaiden kohdalla, joilla on kehitysvammaisuuden lisäksi muita lisäsairauksia, jotka vaativat esim. sairaanhoidollisia toimenpiteitä voi olla tarvetta pitkäaikaiseen laitoshoidon.

Kuntien ja Suojarinteen palvelukeskuksen näkemykset lyhytaikaisen tarpeista oli myös osin samansuuntainen. Lyhytaikaisen laitoshoidon tarvetta on lähinnä hoitoapujaksojen muodossa moni- ja vaikeavammaisille lapsille lähinnä vanhempien jaksamisen tueksi. Tutkimus- ja kuntoutusjaksoja lähinnä lapsille ja nuorille sekä autistisille asiakkaille. Kriisipaikkoja lähinnä vaikeasti käytöshäiriöisille. Kysyttäessä nykyisen kehitysvammahuollon erityisosaamisen / kuntoutusneuvolapalveluiden tarvetta ja riittävyttä lähes kaikki kunnat (20) vastasivat nykyisen neuvolan riittävän (Pärnänen. 2003 s.18).

5.3 Efektian konsulttiselvitys

Efektia Oy konsultoi hajauttamisen prosessia ja raportti julkaistiin 3.6.2004⁶. Raportin pohjaksi on valittu maakunnan tavoitteiden mukainen ns. hajautettu

⁵ A. Pärnänen. 2003. Kuntakysely kehitysvammaisten palveluista Keski-Suomen maakunnassa. Kuntakysely. Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus.

⁶ Halinen, I. & Ahvo-lehtinen, S. 2004. Selvitys Suojarinteen ky:n keskeisten vammaispalvelujen siirtämisestä Keski-Suomen vammaispalvelusäätiön toiminnaksi. Efektia Oy. Helsinki.

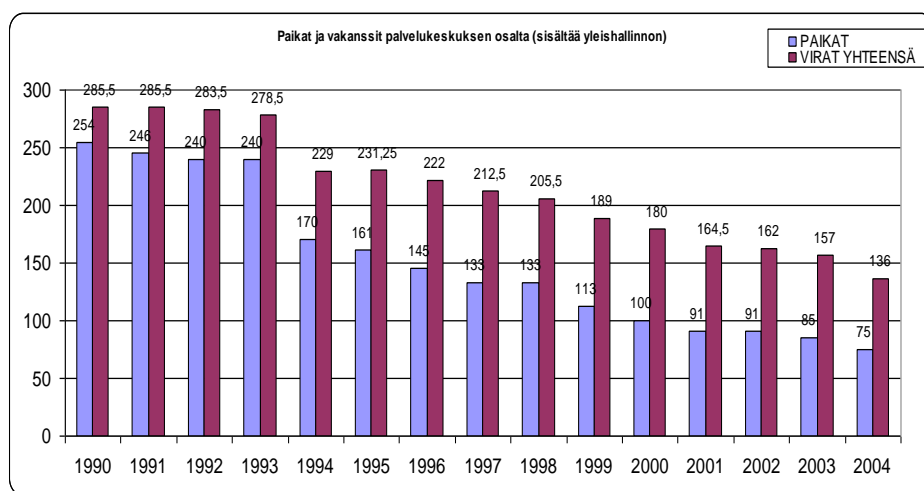
malli. Tässä mallissa korostuu kuntien rooli palvelujen järjestämisen vastuullisena toimijana. Lisäksi hajautettu malli mahdollistaa palvelujen tuottamiseen ”moniäänisyyden”. Konsulttiselvityksen tilasi ja maksoi Suojarinteen Kuntayhtymä.

Suojarinteen palvelukeskuksen 80 erilaista vammaispalvelupaikkaa hajauteetaan maakunnan seutukuntiin lähipalveluksi ja laitoshoidon muutetaan avopainotteisemmaksi. Samalla halutaan vahvistaa maakunnan erityisosaamista vammaispalvelujen alueella. Säätiölle siirtyvät varsinaiset vammaispalvelujen ydintoiminnot ja samalla Suojarinteen tukipalvelut ulkoistetaan.

Viime vuosikymmenenä kuntayhtymän asukaspaiikat ovat vähentyneet johdonmukaisesti. Kunnat ovat kehittäneet omia palvelujaan. Efektian selvityksen mukaan palveluita hajautettaessa on oltava edelleen määrätietoinen ja tavoitteellinen. Erityisesti on varottava sitä, että Keski-Suomessa hajauttaminen jää puolitiehen.

Palvelukeskuksen henkilöstö ja asukaspaiikat

Hajautetun mallin tueksi

tarvitaan erityisosaamista. Tulevaisuudessa Keski-Suomen vammaispalvelusäätiön Ohjaus- ja neuvontapalvelu tuottaa erityisasiantuntijoiden konsultaatioita toimipisteessään sekä kunnissa. Konsultaatiot sisältävät mm. palvelutarpeen arviointia, kuntoutussuunnitelmien laatimista ja mm. lääkärin todistuksia silloin kun niitä ei hoideta paikallisesti. Tarvittavat resurssit ovat 1 kehitysvammalääkäri ja 1/2 – 1 psykologia (mm. Norjan lakiuudistuksen perusteena oli 1 kehitysvammalääkäri / 150 000 asukasta kohden).

Efektian raportissa tuodaan esiin se, että yksittäiset palvelunkäyttäjät, vammaisten henkilöiden omaiset ja perheet sekä vammaisten kanssa toimivat

järjestöt korostavat käyttäjänäkökulmaa, johon liittyy toisaalta asianomaisten henkilöiden lähipiirissä tuotettavat riittävän laadukkaat lähipalvelut sekä siihen liittyneenä riittävän korkeatasoinen erityisammattiosaaminen.

5.4 Kehitysvammaliiton konsulttiselvitys

Toimintamallihanke tilasi Kehitysvammaliitolta konsultaation keväällä 2004 Keski-Suomen vammaispalvelusäätiön palvelujen kokonaisuuden mallintamiseen ja tuotteistamiseen.

Konsultaatiossa tarkasteltiin Keski-Suomen vammaispalvelusäätiön muotoutuvaa toimintaa seutukuntien näkökulmasta. Erityisesti perehdyttiin tarkastelemaan seutukuntien omia resursseja ja vammaisten kuntalaisten tarpeita. Tavoitteena oli selvittää sitä, millaista osaamista seutukunnissa jo on ja mitä on se erityisosaaminen ja palvelu, jota vielä lisäksi tarvitaan eri seutukunnissa.

Konsultoinnissa oli mukana hankkeen laajennettu asiantuntijaryhmä, joka jakaantui kolmeen seutukuntaan: Äänekosken seutukunta, Keuruun seutukunta ja Jyväskylän seutukunta.

Seutukuntien konsultaation tuloksena syntyi Sininen kirja⁷, jonka tavoitteena oli Keski-Suomen vammaispalvelusäätiön palvelujen kokonaisuuden mallintaminen ja tuotteistuksen käynnistäminen priorisoiduissa palvelutuotteissa.

Kehitysvammaliitto korostaa säätiön palvelujen suunnittelussa ja tuotteistamisessa seuraavia näkökulmia:

- Eri käyttäjäryhmien tarpeista kerätään laaja-alaisesti tietoa. Erityisen tärkeää on, että säätiö rakentaa pysyvät käytännöt, joilla varmistetaan tiedon saanti loppuasiakkaiden ja kuntien odotuksista ja tyytyväisyydestä saatuihin palveluihin. Suosittelemme, että säätiö perustaa palvelujen kehittämisen tueksi asiakasfoorumin johon se kutsuu edustajat maakunnan asiakasjärjestöistä.
- Säätiön palvelut tukevat seutukuntien palvelutarjontaa. Suosittelemme, että säätiö nimeää seudulliset yhdyshenkilöt, joilta se kerää säännöllisesti tietoa seutukuntien palvelutarpeista ja toimintaympäristön muutoksista.
- Säätiön palvelujen kehittäminen tukee siirtymistä hajautettuun toimintamalliin, jossa peruspalvelut tuotetaan kunta- tai seutukokonaisuuksissa ja joita maakunnallisesti tuotetut erityispalvelut tukevat.
- Palvelujen kehittäminen noudattaa valtakunnallisten laatusuosituksen yleisiä periaatteita.

⁷ Matikka, L. & Hintsala, S. 2004. Keski-Suomen vammaispalvelusäätiön Sininen kirja Versio 1.0 luonnos 16.11.2004.

Osana Kehitysvammaliiton konsultaatiota tuotettiin Keski-Suomen Vammaispalvelusäätiön tuotekartta. Tuotekartta sisältää 5 tuoteryhmää, jotka ovat:

- Ohjaus- ja neuvontapalvelut
- Asumispalvelut
- Päivä- ja työtoiminta
- Tulkkipalvelut ja
- Muut palvelut

Ohjaus- ja neuvontapalvelujen kehittäminen edellyttää rahoituksen järjestämistä, jotta uusia palvelutuotteita voitaisiin pilotoida ja testata riittävästi ennen varsinaiseen palvelutuotantoon siirtymistä. Kriisipalvelujen kehittäminen edellyttää uudenlaisen toimintamallin suunnittelua ja työotteen kehittämistä lähtien kriisipalvelun luonteen määrittelystä ja tarvittavan erikoisasiantuntemuksen haravoimisesta maakunnassa toimivien kunnallisten ja yksityisten toimijoiden keskuudesta (Matikka 2004).

6. SUOJARINTEEN PALVELURAKENNUMUUTOKSEN PERIAATTEITA

Kehitysvammaisten hyvinvointi tulee turvata myös muutoksessa. Yhteistyö asukkaiden perheiden ja läheisten kanssa perustuu muutoksen läpinäkyvyyteen ja palvelusuunnitelmatyön tehostamiseen peruskunnan vammaispalvelun työntekijöiden kanssa.

Suojarinteen kuntayhtymän valtuusto esitti neljä ehtoa hyvälle palvelurakennemuutokselle.

1. **Kuntayhtymän asukkaille tehdään erityishuolto-ohjelma, jossa on määritelty hänen tarpeistaan lähtien hänen uusi asuinpaikkansa ja saamansa palvelut.**

Keski-Suomen vammaispalvelusäätiö edellyttää, että kehitysvammaisella kuntalaisella on erityishuolto-ohjelma siinä tilanteessa kun hän muuttaa säätiön palvelukotiin. Erityishuolto-ohjelma tehdään asiakkaan kotikunnassa.

Erityishuollon johtoryhmä toimii Suojarinteen kuntayhtymässä 2006 loppuun asti, jonka jälkeen tarvittaessa perustetaan erityishuollon johtoryhmä Keski-Suomen sairaanhoitopiiriin.

Erityishuolto-ohjelma ja sen toteuttaminen perustuu seuraaviin lakeihin:

- Kehitysvammalaki 519/1977, 34§
- Sosiaalihuoltolaki 710/1982 17§
- Sosiaalihuollon asiakaslaki 812/2000 4, 8–10§

2. **Kehitysvammahuollon palveluketjun tulee olla aukoton niin, että kehitysvammainen tai hänen läheisensä tietää aina, mistä kuhunkin tilanteeseen on saatavissa tarvittavaa palvelua.**

Palveluohjauksen palvelusuunnitelma on kokonaissuunnitelma vammaisen henkilön ja hänen perheensä saamista ja toivomista palveluista. Lakien ja asetusten mukaan kotikunta on vastuussa palvelusuunnitelmasta ja sen tekemisestä.

Keski-Suomen vammaispalvelusäätiö toimii maakunnan vammaispalveluiden tuottajana tavoitteenaan kehitysvammaisen hyvinvoinnin turvaaminen. Tehtävä toteutuu yhteistyössä kuntien palveluohjauksen kanssa.

Keski-Suomen vammaispalvelusäätiö perustaa Suojarinteelle asumisen portaittaisen palveluketjun. Palvelut sisältävät avopalveluasumista sekä tarvittaessa myös pienimuotoisen laitoksen.

Palveluohjaus ja palvelusuunnitelma perustuu seuraaviin lakeihin ja asetuksiin:

- Sosiaalihuollon asiakaslaki 812/2000 7§
- Vammaispalveluista annettu asetus 759/1987 2§
- Asiakaslaki 812/2000 8–10§

3. Kuntoutusneuvolan toiminta on järjestetty niin, että se tukee hajautettua asumista ja sillä on turvattu erityisosaamisen säilyminen Keski-Suomessa.

Maakuntaan perustetaan Ohjaus- ja neuvontapalvelu 1.1.2007, joka sisältää kehitysvammaisten ja muiden vammaisten henkilöiden tarvitsemaa erityisosaamista.

Kunnilla on palvelujen järjestämisvastuu. Kunta toteuttaa järjestämisvastuunsa ostamalla tarvittavan erityisosaamisen vammaispalvelusäätiöltä sopimusperusteisen tilaaja-tuottajamallin mukaisesti.

Ohjaus- ja neuvontapalvelun sisällön tuottajia ovat erityisosaajat, joilla on koulutusta, kokemusta ja syvällistä tietämystä kehitysvammaisuudesta: lääketieteellinen, kasvatuksellinen ja sosiaalihuollollinen asiantuntemus. Ohjaus- ja neuvontapalvelun tehtävänä on välittää osaamista tarkoituksenmukaisella tavalla, jossa toteutuvat maakunnan alueelliset erityispiirteet ja jalkautuminen.

Ohjaus- ja neuvontapalveluprojekti alkoi elokuussa 2005. Ohjaus- ja neuvontapalvelun toimintamalli on valmis toukokuussa 2006. Toimintamalli aloittaa konkreettisen toimintansa 1.1.2007.

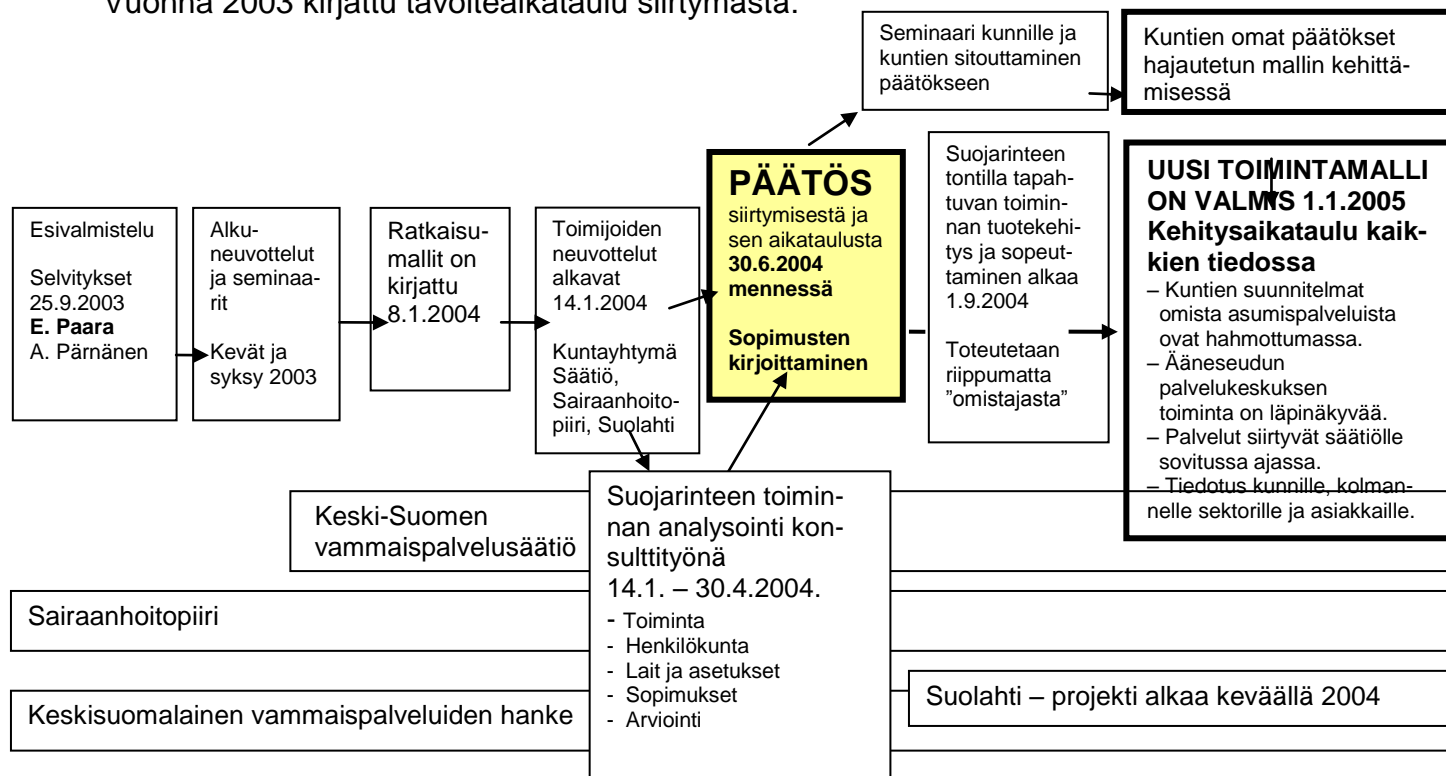
4. Kaikissa näissä muutoksissa siirtyvän henkilöstön asema turvataan.

Keski-Suomen vammaispalvelusäätiö on neuvotellut Suojarinteen kuntayhtymän ammattijärjestöjen, Tehy/TNJ ja Ktv, kanssa niveltämissopimukset. Sopimuksessa mainituilla ehdoilla turvataan siirtyvän henkilöstön asema siirtymävaiheessa. Henkilöstön asemaa tuki laki viranhaltijan asemasta liikkeen luovutuksessa (Laki 304 / 2993 ja 25§).

Niveltämissopimusten tuloksena osa kuntayhtymän henkilökunnasta palkataan sopimus pohjaisesti vammais palvelusäätiön työntekijöiksi. Osa henkilökunnasta jää eläkkeelle erillisillä järjestelyillä ja osa ei työllisty.

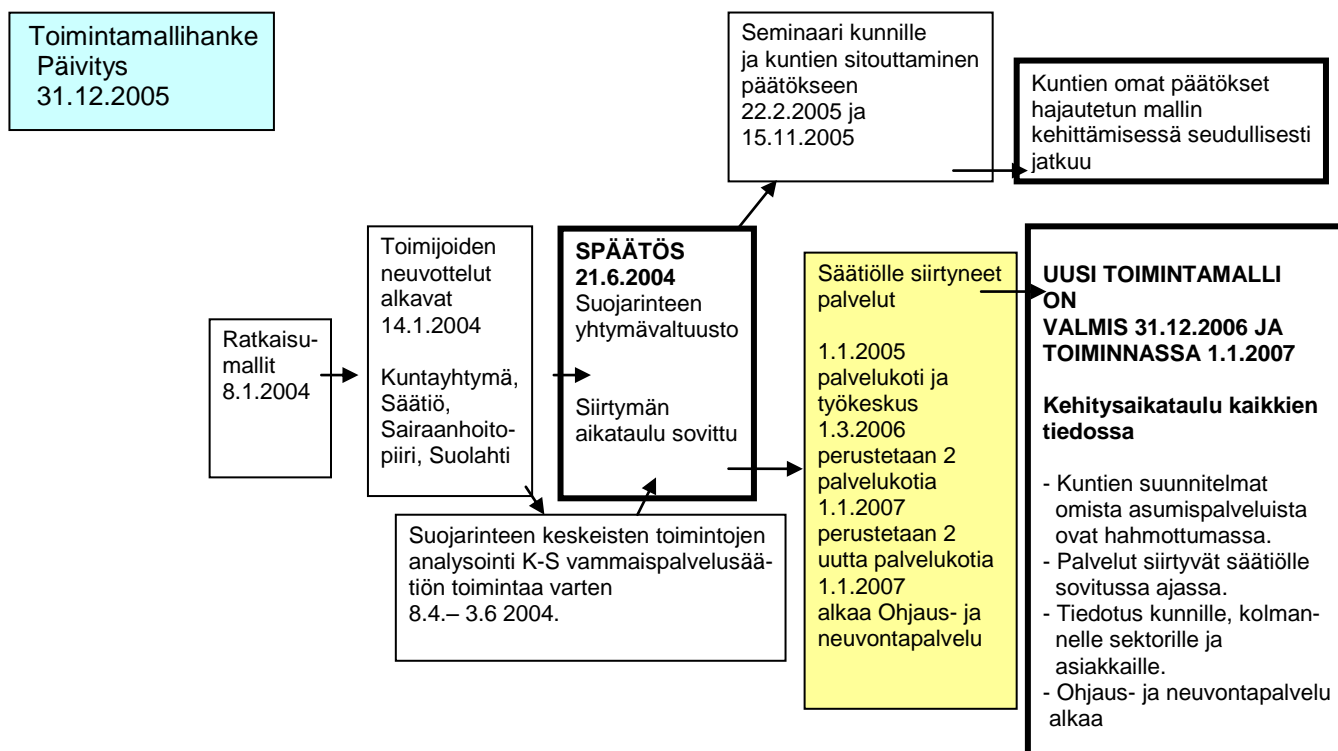
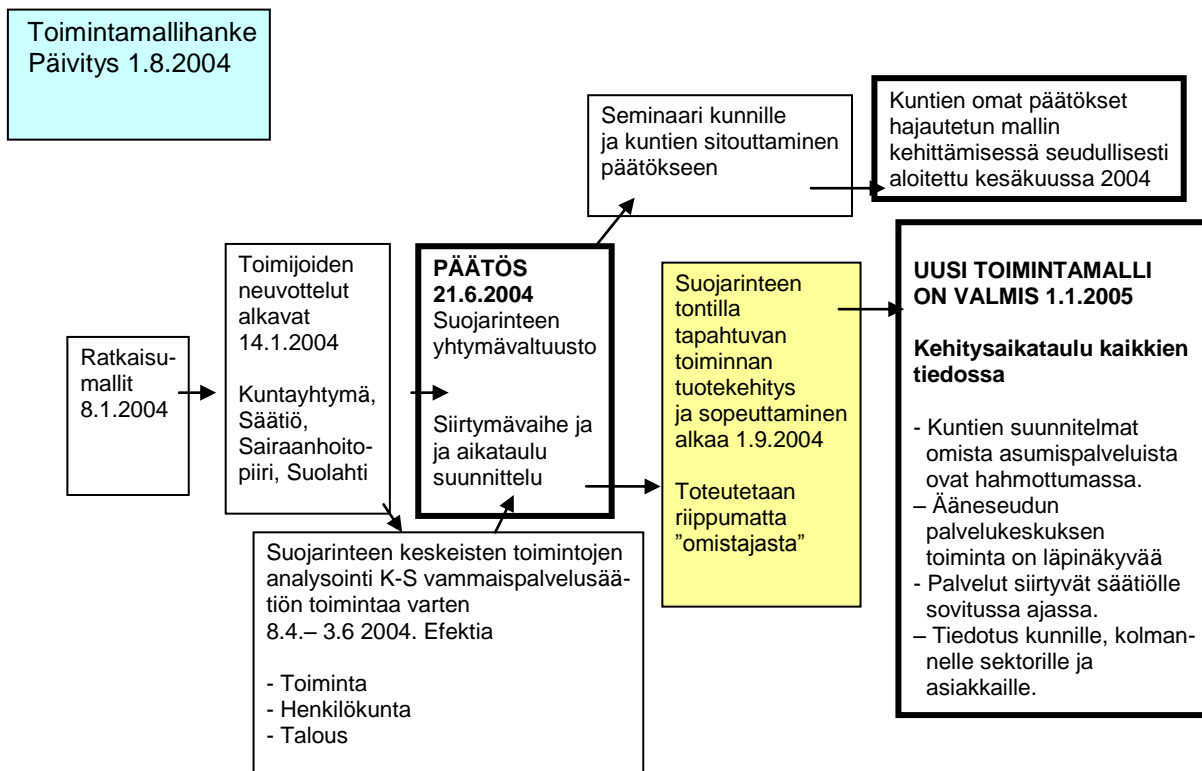
6.1 Tavoiteaikataulu ja siinä pysyminen

Vuonna 2003 kirjattu tavoiteaikataulu siirtymästä:

Toimintamallihankkeen alkusuunnitelmissa oli mukana neljä toimijaa: Suojarinteen kuntayhtymä, sairaanhoidopiiri, Suolahti ja Keski-Suomen vammais palvelusäätiö. Kaikki neuvottelevat osapuolet sitoutuivat peruseriaatteeseen, että Keski-Suomessa toteutetaan erityishuollon hajautettu malli ja samalla kehitetään maakunnan erityisosaamista hajautetun mallin tueksi. Lisäksi toimijoiden yhteistyönä aikataulutettiin 14.1.2004 projektin eri prosessivaiheet ja sovittiin seuraavat asiat:

1. Suojarinteen ydintoimintojen jatkosta keskustelevat Suojarinteen kuntayhtymä ja Keski-Suomen vammais palvelusäätiö. Yhteisestä sopimuksesta Sairaanhoidopiiri ole mukana.
2. Tuki- ja hallintopalvelut järjestetään kuntoon mahdollisimman nopeasti. Suojarinteellä on kykyä tehdä ratkaisut hallinnon keventämiseksi. Hallinto kevenee joustavaksi ja nopealiikkeiseksi.
3. Käynnistetään neuvotteluprosessi Suojarinteen kuntayhtymän ja Keski-Suomen vammais palvelusäätiön kanssa palvelujen tuotteistamiseksi vammais palvelusäätiön toiminnaksi.

Päivityksen seurannassa voidaan todeta seuraavat asiat:

- Kokonaistavoite on saavutettu 2003 tehtyjen suunnitelmien mukaisesti.
- Sairaanhoidopiiri ei ole mukana hajauttamisen toimijana
- Suolahti –projekti on kehittynyt alkuperäisestä suunnitelmasta CONSOC –hankkeeksi, jota haetaan EU:sta 2006. (*eConsultation services in social care for people with special needs and for social care professionals*)
- Kaikki selvitykset ja konsultoinnit ovat tukeneet aikatulutavoitetta sekä kehittäneet siirtymävaiheen sisältöjä
- Suojarinteen Kuntayhtymän talousselvitystä ei ole tehty, vaan vammaispalvelusäätiö budjetoit siirtyvän toiminnan tuotteistuksen mukaisesti erillisinä yksikköinä perustuen asiakkaiden tarpeisiin.

Uusia yhteistyötoimijoita on syntynyt palveluyksiköiden konkreettisissa siirtymävaiheissa. Julkisia toimijoita ovat olleet Kelan aluetoimistot. Yhteistyötä on tehty Äänekosken terveystoimen kuntayhtymän kanssa Suolahden palveluiden siirtyessä laitospalveluista avopalveluihin.

Palvelujen kehittämistyöhön on haettu ohjeistusta Länsi-Suomen lääninhallituksen Jyväskylän sosiaali- ja terveysosastosta.

7. LÄHIPALVELUJEN KEHITYS

Toimintamallihankkeen aikana Keski-Suomen maakunnan kunnat ovat tehneet aloitteita asumispalveluiden lisäämiseksi ja resursoineet lähineuvolapalvelun. Lähipalveluiden kehittymistä tukee seutukuntien välinen ammatillinen yhteistyö ja verkostoituminen.

7.1 Asumispalvelut

Toimintamallihankkeiden aikana 2003 – 2005 eri seutukunnille on kehittynyt uutta kehitysvammaisille suunnattua asumispalvelua. Asumismahdollisuuksien lisääntymistä on toteutettu rakentamalla uutta tai kehittämällä olemassa olevia palveluja.

Uudet palvelukodit

Viime vuosien uusia palvelukoteja on rakennettu Suolahteen, Jyväskylän maalaiskuntaan, Laukaaseen, Jämsään Viitasaarelle, Kinnulaan ja Jyväskylään. Palvelukodeissa toimijoina ovat kunnat, yksityiset erittäjät ja vammaispalvelusäätiö. Maakunnan asumispalvelujen kehittämisessä on näkyvissä monen toimijan välinen yhteistyö.

Uudet palvelukodit vastaavat laitoshoidon purkamisesta tuleviin tarpeisiin ja laajentavat palveluvalikkoa lähipalveluissa. Palvelukoteihin on muuttanut yhteensä noin 60 kehitysvammaista, joista osa on muuttanut Suojarinteeltä ja osa lapsuudenkodeistaan tai muista palvelutaloista.

Uudet palvelukodit tarjoavat palvelua ympärivuorokautisesti. Laajeneva palvelulikkoo asumisvaihtoehtoissa on tärkeä osa asiakaslähtöistä palvelun porrastusta. Kehitysvammaisen väestön ikääntyminen tulee huomioida kehitettäessä maakunnallisia asumispalveluja.

Asumispalvelujen kehittyminen

Maakunnan asumispalveluja on lisätty saneeraamalla jo olemassa olevia palvelukoteja. Esimerkiksi Jämsän seutukunnassa on toteutettu olemassa olevien palvelukotien laajennuksia, jotka tarjoavat uusia asumispalveluja kahdeksalle kehitysvammaiselle. Perinteinen ohjattu asuminen on muuttumassa yövalvotuksi hoidoksi.

Kehitysvammaisen henkilön osallisuutta korostavan palveluohjauksen tuloksena yhä useampi kehitysvammaisen henkilö asuu itsenäisesti asunnossaan saaden tarvitsemansa tukipalvelut yksilöllisen palvelusuunnitelman perusteella.

Asumispalveluja lisääntyminen toimintamallihankkeen aikana on ollut huomattava. Kunnat ovat toteuttaneet hajautetun mallin tavoitteita toimintaedellytystensä mukaisesti. Erityisesti on mainittava, että muutamalla kunnalla on edelleen suunnitelmia uusien palvelukotien rakentamiseksi. Kehitys jatkuu hajautetun toimintamallin tavoitteiden suunnassa.

Suojarinteen pitkäaikaisen laitoshoidon lukumäärämuutokset 2003 -2005

Suojarinteen asukkaiden siirtyminen lähipalveluihin on jatkunut ja laitosasukkaiden määrä on vähentynyt edelleen. Toimintamallihankkeiden aikana vuosina 2003 – 2005 pitkäaikaisesta laitoshoidosta poistui yhteensä 43 asukasta.

Näistä 43 asukkaasta 13 kuoli ja 33 muuttivat lähipalveluihin. Lähipalvelut koostuivat useasta toimijasta: yksityisiin palvelukoteihin muutti 21 asukasta ja kunnallisiin palvelukoteihin yhdeksän asukasta sekä yksi asukas perhehoitoon. Muuttaneista 2 siirtyi toiseen laitokseen.

Muuttajista kukaan ei siirtynyt itsenäiseen, tuettuun asumiseen vaan muutot tapahtuivat yövalvottuihin asumispalveluihin. Vuonna 2005 valmisteltujen ja 2006 tapahtuvien muuttajien lukumäärän on ennakoitu olevan 6-8 asukasta.

Vuosina 2003 – 2005 Suojarinteelle myös muutti asukkaita. Laitospalveluihin siirtyneitä asukkaita oli yhteensä 17, joista viiden arvioitu asumisaika vaihtelee 3 – 12 kk. Muuttojen syynä ovat olleet haastava käyttäytyminen ja tahdonvastainen hoito sekä etenevät sairaudet.

7.2 Maakunnan lähipalvelut ja palvelusuunnitelmat

Pärnäsen kuntakyselyn perusteella kehitysvammaiset kuntalaiset saavat suurimman osan tarvitsemistaan palveluista kunnan peruspalveluina. Vaikka kuntien oma erityisosaaminen vaihtelee on useissa kunnissa on pystytty vastaamaan kehitysvammaisen kuntalaisen tarvitsemista palveluista yli sektorirajojen, esimerkiksi sosiaali- ja terveystieteiden yhteistyönä.

Pärnäsen (2003) esityksen mukaan yli puolet vastanneista kuntien viranhaltijoista oli sitä mieltä, että kehitysvammaisten asiakkaiden kuntoutus tulisi järjestää pääsääntöisesti omassa kotikunnassa peruspalveluiden lähellä. Asiakkaan kuntoutus mielletään osana hänen arkipäivän toimintaansa. Kuntoutuksen tulee lähteä asiakkaan tarpeista.

Keuruun lähineuvola ja palvelusuunnitelmat

Keuruun kaupunki on järjestänyt lähineuvolapalveluita kehitysvammaisille henkilöille jo 10 vuotta. Lähineuvolatyöryhmän toiminta alkoi samaan aikaan kun muutkin kehitysvammahuollon palveluyksiköt kunnallistettiin.

Lähineuvolatyöryhmään kuuluvat kehitysvammaisten kuntoutus- ja toiminnanohjaaja, sosiaalityöntekijä, lääkäri, kouluterveydenhoitaja sekä tarvittaessa muita asiantuntijoita. Työryhmän kokoontuessa asiakas on mukana oman palvelusuunnitelmansa teossa ja hän tietää ennakolta ketkä asiantuntijat ovat läsnä.

Keuruulla toimivan lähineuvolatoiminnan perusta on asiakaslähtöinen ja ajan tasalla oleva palvelusuunnittelu. Kehitysvammaisten henkilöiden palvelusuunnittelusta vastaa kuntoutus- ja toiminnanohjaaja ja/ tai sosiaalityöntekijä.

Saarijärven lähineuvola ja palvelusuunnitelmat

Saarijärven lähineuvolatyöryhmä on aloittanut toimintansa vuonna 2001 ja se tarjoaa palveluja saarijärveläisille kehitysvammaisille henkilöille. Tällä hetkellä lähineuvolan työryhmäkokouksia pidetään joka toinen kuukausi. Vuonna 2004 kokoontumisia oli yhteensä viisi.

Työryhmään kuuluvat terveydenhuollon johtava lääkäri, terveyskeskuspsykologi, toimintakeskuksen ohjaaja, kehitysvammaisten asuntolan ohjaaja sekä avopalveluohjaaja - tarvittaessa myös fysioterapeutti.

Palvelusuunnitelmien laadinnan päävastuu on sillä vammaispalvelun työntekijällä, joka tuntee asiakkaan tarpeet ja toimintakyvyn parhaiten. Palvelusuunnitelman laadinnassa ovat mukana myös alueen sosiaalityöntekijä ja avopalveluohjaaja.

Jyväskylän maalaiskunta ja palvelusuunnitelmat

Jyväskylän maalaiskuntalainen kehitysvammaisen ja hänen perheensä saa palvelut lähipalveluna. Toiminta on kehittynyt sosiaalitoimen ja Palokan terveydenhuollon kuntayhtymän välisessä yhteistyössä ja on vakiintunutta.

Jyväskylän maalaiskunnassa terveydenhuollon omalääkärit ovat yhä suuremmissa roolissa esimerkiksi asiakkaan palvelu- ja kuntoutussuunnitelmien laadinnassa. Palveluohjaus toteutuu vammaispalveluiden ammattilaisten ja perheiden välisenä yhteistyönä.

7.3 Uusia lähipalveluhankkeita ja haasteita

Jämsä –Jämsänkoski-Kuhmoinen

Jämsän, Jämsänkosken ja Kuhmoinen ovat aloittaneet seudullisen yhteistyöhankkeen kehitysvammaisten lähineuvolatoiminnan aloittamiseksi. Hankkeen tavoitteena on aloittaa lähineuvolatoiminta vuoden 2007 alussa. Hankkeen kehittämisessä ovat mukana kuntien sosiaalitoimet ja Jämsän seudun terveydenhuollon kuntayhtymä.

Muurame

Muurame aloittanut oman kehitysvammaisten lähipalvelun, neuvolatiimin kehittämisen toukokuussa 2005 ja syksyllä 2005 tiimi aloitti toiminnan.

Tiimiin kuuluu terveyskeskuksen lääkäri ja Muuramen vastaavasosiaalityöntekijä – lastenvalvoja, jonka toimenkuvaan kuuluu myös kehitysvammahuolto. Neuvolatiimiin kutsutaan mukaan muita asiantuntijoita asiakkaan ja hänen perheensä tarpeiden mukaan (opettaja, terapeutit, psykologi). Sosiaalityöntekijä vastaa neuvolatiimin organisoinnista ja valmistelusta yhteistyössä asiakkaiden ja asiantuntijoiden kanssa.

Äänekosken uusi kaupunki

Suojarinteen palvelut siirtyvät laitospalveluista avopalveluiksi vuoden 2006 aikana. Vammaispalvelusäätiö palvelujen tuottajana tekee yhteistyötä Ääneseudun terveydenhuollon kuntayhtymän kanssa perusterveydenhuoltoa koskevissa asioissa.

Wiitaunioni

Viitasaaren ja Pihtiputaan yhteistyö vammaispalveluissa on kehittymässä kuntapariyhteistyössä. Vaikeavammaisten asumispalvelujen kehittäminen ja lisääminen haastaa perusterveydenhuoltoa ja sosiaalityötä kuntoutus- ja palvelusuunnitelmayhteistyöhön.

7.4 Vammaisalan työntekijöiden verkostoitunut yhteistyö

Maakunnan vammaisalan ammattilaisilla on säännölliset ja jatkuvat yhteistyöperinteet. Säännölliset työkokoukset sisältävät koulutusta, hyvien käytäntöjen siirtämistä seutukunnasta toiseen ja maakunnallista kehittämistyötä. Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus omalta osaltaan vahvistaa yhteistyötä vammaisalan toiminta-alueellaan.

Itseohjautuvista työryhmistä kuntoutusohjaajat kokoontuvat 6 kertaa vuodessa ja palvelukotien esimiehet 1-2 kertaa vuodessa.

Koske kokoonkutsujana organisoii vammaispalvelutyöryhmän kokoukset 2-3 kertaa vuodessa. Lisäksi Koske koordinoi kehitysvammalain mukaan työskentelevien ja vammaispalvelulain mukaan työskentelevien maakunnalliset työkokoukset. Molemmat työkokoukset kokoontuvat 1-2 kertaa vuodessa niin, että toteutumisvastuu kiertää kunnittain.

Maakunnan työ- ja toimintakeskusten johtajien säännölliset kokous- ja koulutuspäivät toteutetaan kerran vuodessa. Jyväskylän vammaisneuvostolla on vuotuinen ajankohtaisia asioita käsittelevä vammaisfoorumi, joka kokoaa alan asiantuntijoita koko maakunnasta.

7.5 Työntekijöiden saatavuus vammaispalveluihin

'Valo - vammaistyön laatuohjelma' on maakunnan sosiaali- ja terveysalan ammattikoppilaitosten yhteinen projekti vuosille 2005 - 2007. Projekti alkoi toimintamallihankkeen asiantuntijatyöryhmän aloitteesta.

Valo -hankkeen tarkoituksena on lisätä vammaistyön toimipisteiden ja koulutuksen verkostoitumista sekä koulutustarjontaa Keski-Suomen maakunnan alueella. Lisäksi tehostetaan vammaisalan ammatilliseen peruskoulutukseen rekrytointia ja kartoitetaan maakunnassa olevaa osaamista ja osaamistarvetta. Vammaistyön laatuohjelma pyrkii siihen, että osaavaa ja innostunutta henkilökuntaa on riittävästi tarjolla myös tulevaisuudessa. Projektin tuloksena on mm. alkanut lähihoitajien koulutusohjelma Viitasaarella.

Mukana ovat kaikki maakunnan ammattioppilaitokset Jämsässä, Jyväskylässä ja Suolahdessa. Hanke toteutetaan työelämäyhteistyössä eri vammaispalvelutoimijoiden kanssa.

8. OHJAUS- JA NEUVONTAPALVELU

Hajautetun mallin toteutuminen edellyttää erityisosaamisen kehittämistä, joka myös jalkautuu seutukuntiin. Ohjaus- ja neuvontapalvelu ei ole vain kehitysvammaisia varten, vaan sitä kehitetään eri tavoin tukea tai ohjausta tarvitseville ihmisille, heidän perheilleen ja työntekijöille.

Keski-Suomen vammaispalvelusäätiön tehtävänä on erityisosaamisen kehittäminen maakuntaan. Hajautetun mallin tueksi vammaispalvelusäätiö aloitti syksyllä 2005 Ohjaus- ja neuvontapalvelu -projektin (2005 – 2008). Projektin tavoitteena on kehittää palvelu, jolla turvataan maakunnan vammaispalvelun erityisosaaminen ja sen välittäminen.

Kehitysvammaisen henkilön eläminen ja toimiminen tasa-arvoisena yhteisön jäsenenä ja osallisena muiden kuntalaisten kanssa edellyttää ohjausta, tuki-toimia ja erityispalveluja. Lähtökohtana on, että kullekin kehitysvammaiselle tehdään hänen tarpeisiinsa perustuva palvelusuunnitelma, joka koostuu kotikunnan peruspalveluista ja niihin tarvittaessa yhdistettävistä erityispalveluista.

Vammaispalvelusäätiön toimintamuotona Ohjaus- ja neuvontapalvelu korvaa kehitysvammanneuvolan. Efektian selvityksen yhteenvedossa Ohjaus- ja neuvontapalvelun järjestämiseksi on seuraavia periaatteita ja perusteita (Halinen 2004):

- Järjestämisvastuu kehitysvammaisten ihmisten palveluista myös erityisasiantuntemuksen osalta on kunnilla. Tämä voidaan varmistaa hajautetussa mallissa niin, että kunnat kehittävät palveluohjausta.
- Keski-Suomen vammaispalvelusäätiö tuottaa moniammatillista osaamista.
- Pienten ja harvinaisten vammaisryhmien osalta kunnat käyttävät olemassa olevia asiantuntijapalveluja oman harkintansa mukaisesti.
- Kunnan ja Ohjaus- ja neuvontapalvelun välinen yhteistyö merkitsee sitä, että asiakaspalvelun lisäksi keskeinen tavoite on hyvien toimintatapojen ja osaamisen siirtäminen paikallisesti ja seudullisesti.

8.1 Palvelua tilaaja -tuottajamallilla

Hankesuunnitelman mukaisesti Ohjaus- ja neuvontapalvelu toteutuu tilaaja-tuottajamallilla. Tilaaja-tuottajamallissa kunta ostaa tarvitsemansa asiantuntijapalvelun. Ostetun palvelun sisältö perustuu yksilölliseen palvelusuunnitelmaan. Keski-Suomen vammaispalvelusäätiön ohjaus- ja neuvontapalvelun tehtävänä on toimia erityisosaamisen maakunnallisena välittäjänä.

Tilaaja-tuottajamallin tavoitteena on saada palvelut vastaamaan paremmin vammaisten ja vajaakuntoisten asiakkaiden ja tilaajakuntien tarpeita.

Hyvinvointipalveluissa on kyettävä kehittämään uudenlaisia palvelujen tuottamistapoja, palvelumuotoja ja kokonaan uusia palvelutuotteita. Ohjaus- ja neuvontapalvelun toiminta nykyisessä palvelurakennemuutuksessa edellyttää uudenlaisten palvelujen tuottamistapojen kehittämistä ja arviointia.

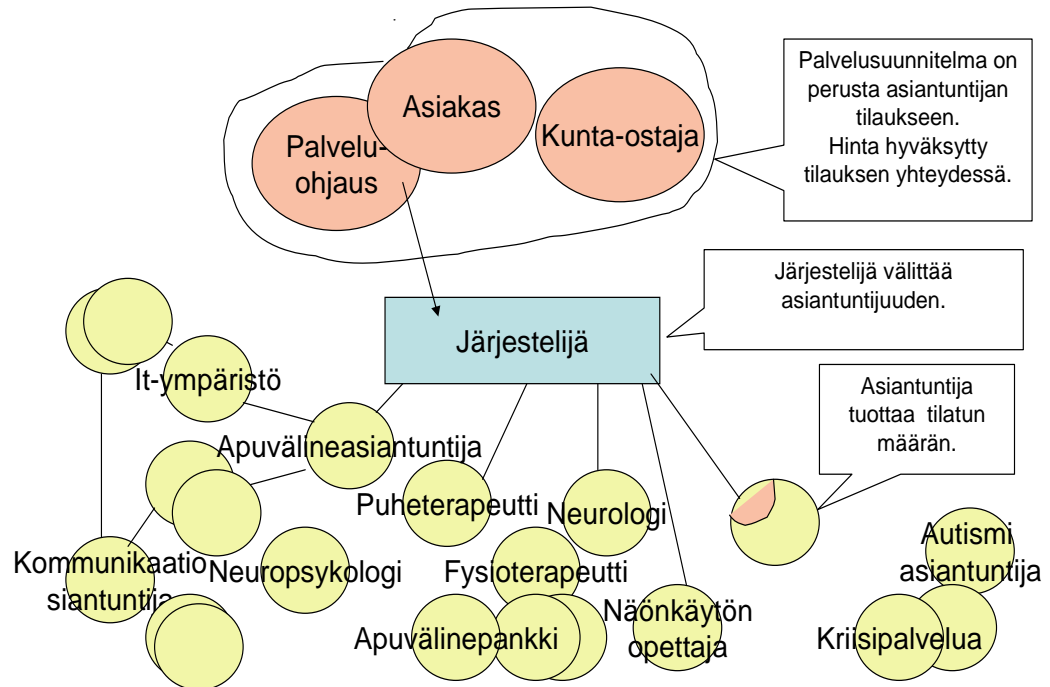
Kehittämällä julkisen ja kolmannen sektorin palvelujen tuottajien välistä yhteistyötä luodaan synergiaetuja, jotka auttavat mm. kohdentamaan resursseja oikealla ja tarkoituksenmukaisella tavalla. Yhteistyön kehittämisessä tulee huomioida Keski-Suomen maakunnan alueelliset erityispiirteet ja hajautuneiden palvelujärjestelmien haasteet ja mahdollisuudet.

Ohjaus- ja neuvontapalvelumalli -hanke kohdennetaan

- erityistä ohjausta ja tukea tarvitseviin henkilöihin
- kolmannen sektorin toimijoihin
- vammaisalalla työskentelevään henkilökuntaan
- sosiaali- ja terveysalan eri organisaatioihin ja toimijoihin sekä
- opetus-, koulutus- ja tutkimusalan tahoihin.

Lisäksi luodaan yhteistyömalleja seutukuntien ja kuntien sosiaali- ja terveyspalvelujen henkilökunnan ja yksityisten asiantuntija- ja hoivapalvelujen kesken. Hankkeessa mallinnetaan prosesseja verkostotyöhön ja luodaan hyviä työkäytäntöjä.

Tilaaaja-tuottajamalli Ohjaus- ja neuvontapalvelusta

Ohjaus- ja neuvontapalvelun kehittämistä tukee kunta- ja palvelurakennemuutos. Seutukuntien välistä yhteistyötä kehitetään ja haetaan innovatiivisia ratkaisuja myös vammaispalveluihin.

8.2 Verkkopalvelut (eKonsultaatio)

Ohjaus- ja neuvontapalvelun kehittämistyössä tarvitaan mallia muualla toteutettaviin vaihtoehtoisii palvelumuotoihin sekä perehtymistä erilaisten palvelujen tuottamisen mahdollisuuksiin ja ulkopuolisten rahoituskanavien hyödyntämiseen.

Ohjaus- ja neuvontapalveluprojekti on aloittanut modernin palvelun kehittämistyön, jossa tarvitaan myös paikallisia ja alueellisia malleja sekä alakohtaisia sovelluksia tietotekniikan hyväksikäytössä⁸. Tällainen voisi olla esimerkiksi alueellisen Internet-tietokannan tai palveluportaalin luominen, joka toimisi

⁸ Vesa. J. @ Lahti. U. 2005. Kuvaus ohjaus- ja neuvontapalveluista 23.11.2005. Keski-Suomen vammaispalvelusäätiö. Jyväskylä

hyödyllisenä tiedon välityskanavana työntekijöille sekä palvelujen käyttäjille ja ostajille.

Verkkopalveluilla tarkoitetaan tiedontarvitsijoille digitaalisessa muodossa, useimmiten Internetin välityksellä, tarjottavia palveluita. Sähköiseen palveluun kuuluvat palvelun tuottaja tai tarjoaja, palvelun käyttäjä (asiakas) sekä tieto- ja viestintätekniisin välinein toteutettu asiointiprosessi. Sähköisen palvelun tarkoitus on tuottaa lisäarvoa asiakkaalle tai helpottaa ja nopeuttaa asiointia.

Alueelliset erityispiirteet – mm. toimijoiden välinen etäisyys, kasvava tiedon tarve sekä yleiset yhteiskunnalliset suuntaukset – edellyttävät, että palvelujen tuottajat hyödyntävät työssään informaatioteknologiaa ja tutkimustietoa. Rakennemuutoksen myötä osaamista vaativat työtehtävät lisääntyvät. Hyvinvointipalveluissa on panostettava tietoteknisten perusvalmiuksien luomiseen, jotta työntekijät osaavat käyttää hyväksi työssään tarvittavaa tietotekniikkaa ja teknologiaa (Vesa & Lahti 2005).

Ohjaus- ja neuvontapalvelut ovat aloittaneet yhteistyön Soskesin kanssa. Soskes on kunnallisten sosiaalipalveluiden tietohallinnon kehittämisen projekti, joka toimii Keski-Suomen maakunnan alueella. Hankkeen tavoite on sosiaalihuollon ammattilaisten verkottuminen, joustavampi ja tehokkaampi tiedonsaanti ja – välitys sekä alan ammattilasten ammattitaidon ylläpitäminen ja kehittäminen.

9. TIEDOTUSTOIMINTA

Tiedotustilaisuus 25.8.2003 kunnille ja Suojarinteen henkilökunnalle.

Hankkeen tavoitteesta ”hajautettu vammaispalveluiden toimintamalli” toteutettiin maakunnallinen tiedotustilaisuus Suojarinteellä 25.9.2003. Seminaaripäivään osallistui noin 120 henkilöä. Tässä tilaisuudessa esiteltiin vammaispalvelumalli, jossa Suojarinteen palvelut hajautetaan seutukuntiin.

Tiedotustilaisuus 7.6.2004 kunnille ja Suojarinteen henkilökunnalle.

Efektia Oy piti tiedotustilaisuuden konsulttiselvityksen tuloksista. Konsulttiselvitys paneutui ydintehtävien siirtämiseen Keski-Suomen vammaispalvelusäätiölle.

Tiedotustilaisuus 15.11.2005 kunnille Suojarinteen asumispalveluiden siirtymävaiheesta

Keski-Suomen vammaispalvelusäätiö tiedotti kuntia siirtymävaiheen 2006 aikatulusta asumispalveluissa.

Lehti ja TV- tiedotus

Uuteen toimintamalliin siirtymistä on uutisoitu kaksi kertaa TV 2 maakunta uutisissa ja myös muutaman kerran Keski-suomalaisessa sekä useita kertoja Ääneseudun paikallisissa lehdissä ja ilmaisjakeluissa. Tämä tiedotustoiminta on tapahtunut Suojarinteen kuntayhtymän ja vammaispalvelusäätiön toimesta.

Valtakunnallista tiedotusta

- Keuruun sosiaalijohtaja Riitta Vanhanen: toimintamalli -hanke STM:n järjestämässä valtakunnallisessa keskustelutilaisuudessa huhtikuussa 2004.
- Toimintamallihankeen puheenjohtaja Risto Kortelainen: osallistuminen STM:n asettaman kuntasektorin johtoryhmätyöhön vammaispalvelulain uudistamista varten alkaen 2005 -.
- Projektipäällikkö Marja-Leena Saarinen: Valtakunnallisissa Kuntoutuksen yhteistyöpäivillä syyskuussa 2004, johon osallistui 400 kuntoutusalan työntekijää.
- Suojarinteen hallintojohtaja Paavo Pitkänen: useita valtakunnallisia erityishuoltopiirien seminaareja ja kokouksia ja Kuntaliiton koulutuksia vuosina 2004 -2005.
- Kehitysvammaisten palvelusäätiön ja vammaispalvelusäätiön tiedotustilaisuus keskisuomalaisille kansanedustajille syyskuussa 2005 Jyväskylässä palvelukoti Päivänsäteessä.

Tiedotusta Sosiaalialan kehittämishankkeen yhteyksissä

Keskisuomalaisen vammaispalveluiden toimintamallihankeen tiedotustyötä on tehty Sosiaalialan kehittämishankkeen Keski-Suomeen suunnatuissa tilaisuuksissa 14.6.2004 ja 14.12.2005 ja Sosiaalialan kehittämishankkeen johtoryhmän kokouksissa.

Tiedotusta Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen yhteyksissä

Toimintamallihankkeesta on tiedotettu Kosken Vammaispalvelutyöryhmän kokouksissa sekä vammaisalan maakunnallisissa työkokouksissa, joita ovat kehitysvamma-alan sosiaalityöntekijät, vammaispalvelulain mukaan työskentelevät sosiaalityöntekijät ja kuntoutusohjaajat

